

Chapter: 11

Q.1 दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय निवडून लिहा

3

- 1 राजकोट येथे रेडक्रॉस सोसायटी स्थापना यांनी केली.
अ. रखमाबाई जनार्दन सावे. ब. एन. जी. रेगे क. साने गुरुजी ड. बाबा रामचंद्र

Ans राजकोट येथे रेडक्रॉस सोसायटीची स्थापना **रखमाबाई जनार्दन सावे** यांनी केली.

- 2 आयटकच्या पहिल्या अधिवेशनाचे अध्यक्ष होते.
अ. लाला लजपतराय ब. श्रीपाद अमृत डांगे क. साने गुरुजी ड. ना. म. जोशी

Ans आयटकच्या पहिल्या अधिवेशनाचे अध्यक्ष **लाला लजपतराय** होते.

- 3 अंमळनेरच्या गिरणी कामगार युनियनचे अध्यक्ष होते.
अ. दीनबंधू ब. साने गुरुजी क. स्वामी सहजानंद ड. नारायण मेघाजी लोखंडे

Ans अंमळनेरच्या गिरणी कामगार युनियनचे अध्यक्ष **साने गुरुजी** होते.

Q.2 टीपा लिहा.

4

- 1 राजर्षी शाहू महाराजांनी कोल्हापूर संस्थानात केलेल्या सुधारणा.

Ans i. मोफत व सक्तीच्या प्राथमिक शिक्षणाचा फायदा केला.
ii. त्यांनी जातीभेद निर्मूलनासाठी भरीव कार्य केले. रोटी बंदी, बेटी बंदी व व्यवसाय बंदी असे तीन निर्बंध जातीव्यवस्थेत होते.
iii. या संदर्भात सभा, परिषदा मधून दलित लोकांच्या हातचे अन्न घेऊन शाहू महाराजांनी रोटीबंद जाहीरपणे धुडकावून लावली.
iv. बेटीबंदीचा निर्बंध समाजात जोपर्यंत पाळला जात आहे तोपर्यंत जातीभेद समूळ नष्ट होणार नाही, अशी शाहूमहाराजांची धारणा होती.
v. त्यांनी आपल्या संस्थानात आंतरजातीय विवाहास कायदेशीर मान्यता देणारा कायदा मंजूर केला.
vi. २२ फेब्रुवारी १९१८ रोजी कोल्हापूर सरकारच्या गॅझेटमध्ये जाहीरनामा प्रसिद्ध होऊन संस्थानातील 'बलुतेदारी पद्धती' नष्ट करण्यात आली.

- 2 महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे यांचे सामाजिक कार्य.

Ans i. महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे यांनी दलितांच्या प्रगतीसाठी १९०६ मध्ये 'डिप्रेसड क्लासेस मिशन' ही संस्था सुरू केली.
दलितांना स्वाभिमाना, सुशिक्षित आणि उद्योगी बनवणे हा त्यांच्या कार्याचा महत्त्वाचा भाग होता; तर उच्चवर्णियांच्या मनातील
ii. दलित विषयक भ्रामक समजूत नष्ट करणे हा त्या कार्याचा दुसरा भाग मानला.
iii. त्यासाठी त्यांनी मुंबईत परळ, देवनार या भागात मराठी शाळा उद्योग शाळा काढल्या.
iv. त्यांनी (पुणे येथे पर्वती मंदिरामध्ये प्रवेश सत्याग्रह, दलितांची शेतकी परिषद, संयुक्त मतदार संघ योजना इत्यादी बाबत दलितवर्गाच्या हिताच्या दृष्टीने ते सक्रियपणे भाग घेत होते.

Q.3 पुढील विधाने सकारण स्पष्ट करा.

6

- 1 डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी मुकनायक, बहिष्कृत भारत यांसारखी वृत्तपत्रे सुरू केले.

Ans i. वृत्तपत्रे हे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या चळवळीचे अविभाज्य अंग होते.
समाजात जागृती निर्माण करण्यासाठी आणि दुःखाना वाचा फोडण्यासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी 'मुकनायक', 'बहिष्कृत
ii. भारत' 'जनता', 'समता' अशी वृत्तपत्रे सुरू केली.

- 2 राष्ट्रवापी कामगार संघटनेची आवश्यकता भासू लागली.

Ans i. आसाममध्ये चहाच्या मळ्यातील कामगारांच्या दारुण अवस्थेविरुद्ध आंदोलन करण्यात आले.
ii. १८९९ मध्ये ग्रेट इंडियन पेनिन्सुलर (जी.आय.पी) रेल्वेच्या कामगारांनी आपल्या मागण्यासाठी संप केले.
iii. वंगभंग आंदोलनाच्या काळात स्वदेशील पाठिंब्यासाठी कामगारांनी वेळोवेळी संप केले.
iv. पहिल्या महायुद्धानंतर भारतात औद्योगिकीकरणामुळे कामगार वर्गाची वाढ झाली. तेव्हा माल राष्ट्रवापी कामगार संघटनेची आवश्यकता भासू लागली.

- 3 सरकारने साम्यवादी चळवळ चिरडण्याचे ठरवले.

Ans i. १९२५ साली भारतात साम्यवादी पक्षाची स्थापना झाली.

- ii. कामगारांच्या व शेतकऱ्यांच्या लढाऊ संघटना उभारण्याचे कार्य साम्यवादी तरुणांनी केले.
- iii. सरकारला साम्यवादी चळवळीला धोका वाटू लागला. सरकारने ही चळवळ चिरडण्याचे ठरविले.

Q.4

पुढील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.

12

1 पूर्व खानदेशात साने गुरुजींनी केलेले कार्य लिहा.

- Ans**
- i. १९३८ साली पूर्व खानदेशात अतिवृष्टी होऊन पीक बुडाले.
 - ii. शेतकऱ्यांची स्थिती हलाखीची झाली.
 - iii. शेतसारा माफ करून घेण्यासाठी साने गुरुजींनी जागोजागी सभा-मिरवणूका घेतल्या.
 - iv. कलेक्टर कचेरीवर मोर्चे काढले.
 - v. १९४२ च्या क्रांतिपर्वात शेतकरी मोठ्या संख्येने सामील झाले.

2 कामगारांनी उभे केलेले लढे राष्ट्रीय चळवळीस पूरक कसे ठरले?

- Ans**
- i. १९२८ साली मुंबईतील गिरणी कामगार संघाने सहा महीने संप केला.
 - ii. असे अनेक संप रेल्वे कामगार ताग कामगार इत्यादींनी केले.
 - iii. कामगार चळवळीची वाढती शक्ति पाहून सरकार अस्वस्थ झाले.
 - iv. ही चळवळ दडपून टाकण्यासाठी कायदे करण्यात आले. कामगारांचे लढे राष्ट्रीय चळवळीला पूरक ठरले.

3 आधुनिक भारताच्या जडणघडणीत समतेचा लढा महत्वाचा का ठरतो?

- Ans**
- i. आधुनिक भारताच्या वाटचालीत राजकीय स्वातंत्र्याच्या लढा महत्वाचा होता.
 - ii. हा लढा मानवमुक्तीच्या व्यापक तत्वज्ञानावर आधारलेला होता.
 - iii. त्यामुळे या लढ्याच्या ओघात राजकीय पारतंत्र्याबरोबरच सरंजामशाही, सामाजिक विषमता, आर्थिक शोषण यांसारख्या गोष्टींनाही विरोध होऊ लागला.
 - iv. स्वातंत्र्याप्रमाणेच समतेचे तत्वही फार महत्वाचे आहे.

4 स्त्री विषयक सुधारणा चळवळीचे स्वरूप स्पष्ट करा.

- Ans**
- i. भारतातील समाजव्यवस्थेत स्त्रियांना दुय्यम स्थान होते.
 - ii. अनेक दृष्ट चालीरितीमुळे त्यांच्यावर अन्याय होत असे; परंतु आधुनिक युगात याविरुद्ध जागृती होऊ लागली.
 - iii. स्त्री-विषयक सुधारणा चळवळीत काही पुरुष सुधारकांनी पुढाकार घेतला.
 - iv. काळाच्या ओघात स्त्रियांचे नेतृत्व पुढे येऊ लागले.

Colours of your Dreams